

ÄVENTYRLIG POSTFÖRING ÖVER HALLANDSÅS

Av Margareta Ekberg

Margareta Ekberg är född 1916 på Margretetorps Gästgivaregård.
Hennes stora intresse är släktforskning och hembygdsforskning.

Vägen över Hallandsås ansågs förr vara en av de mest svårframkomliga och farliga i riket. Den var sandig, backig och svårkörd, dessutom var de tätas skogarna ett kärt tillhåll för allehanda rövarband. Följaktligen skedde här åtskilliga rån och överfall.

Ett av de tidigaste och ruskigaste postrån, som här ägde rum, var det där en kronopostförare och en med honom åkande kaptenlöjtnant Stake båda blev dödade. Man hade länge misstänkt en ovanligt snabbfotad rånare, den s k Spring Jan, som alltid uppträdde maskerad och misstänktes för många rån.

Kronobefallningsmannen i Ö:a Karup lovade nu att ingen möda skulle lämnas ospard för att fånga den fräcka förbrytaren. Han fick ju i tjänsten besked om när posten passerade och om det fanns penningssummor med.

När postföraren och Stake båda hittades döda, ihjälslagna, hade kaptenlöjtnanten ett finger i munnen, som han i stridens hetta bitit av rånaren. Dagen efter gick kronobefallningsmannen med handen i band. Han hade, påstod han, fallit i en trappa och stukat fingrarna. Men hur det nu var, så försvann kronobefallningsmannen från Ö:a Karup och ingen lyckades någonsin spåra honom. Om kaptenlöjtnanten Mauritz Stake har jag funnit att han dödades på hemväg från Skåne 1664 och att man kan finna hans sorgfana i Kullinge-Skövde kyrka i Västergötland.

Vid den gamla så kallade Kungavägen över Hallandsås, uppe i den lilla byn Simontorp, finner vi än i dag en liten oansenlig sten, som rests till minne av ett av de många rån, som skett längs denna väg. Den bär inskriptionen »Här Blef Den Norske Post Røwed År 1757». Stenen ger oss en liten påminnelse om hur farligt det en gång var att färdas här.

Då rånet skedde, fördes den norska posten upp över Hallandsås, då postförbindelserna ordnats för Sverige – Danmark – Norges del. Danmark hade ju mistat Skåne och Halland och det hade överenskommits att posten fick föras genom dessa landskap, då sjövägen ansågs alltför riskabel och dessutom tog längre tid.

Den nya förordningen påbjöd att posten på sträckan Helsingborg – Varberg skulle föras av en svensk postiljon, boende på Hallandsås och anställd av en i Helsingborg boende postmästare.

Då postrånet skedde, hade den ordinarie postridaren lejt bort sin syssla till en granne, som för besväret fick ett par gamla stövlar och ett handlån till inköp av utsäde. Den, som nu red posten, var en torpare vid namn Bengt

Nilsson, boende i Bockahuset norr om Hallandsås. Han bar inte postridarens uniform utan bara hans karpus, mössa, på huvudet.

Vid tiotiden på kvällen den 7 september 1757 färdades han alltså med posten från Ö:a Karup ner mot Helsingborg. Uppe på Åsen mötte han plötsligt en man med en häst. Han uppges enligt domstolsprotokollet ha haft ett rundlagt ansikte, varit koppärrig, haft svart stripigt hår utan piska eller band. En undersätsig figur med kraftiga vador och ben. Hans klädsel var av en typ, som var vanlig i Danmark.

Postridaren och främlingen hade kommit i samspråk, denne höll sig dock hela tiden bakom postridaren. Postridaren kände plötsligt ett kraftigt slag i huvudet, samt gnistrande för ögonen. Han hade dånat och fallit av hästen, men hade strax, som han sade, kommit sig före igen. Men då var rånaren borta och med honom postväskan, som innehöll en stor summa danska bancosedlar och en del brev. Väskan återfanns senare nere vid Margrete-torp, men tom, och hästen, som stulits uppe på Åsen, återfanns också. Det var bara rånaren, som saknades.

Myndigheterna gjorde en lång och omsorgsfull utredning i saken, som betraktades vara ytterst allvarlig. Att berätta om allt detta, skulle föra alltför långt. Enligt domstolsprotokollen lyckades man aldrig finna rånaren.

Detta är vad domstolsprotokollen berättar, men enligt folktraditionen greps rånaren, en lönnkrögare uppe på Åsen vid namn Simon Bentssen. Det berättas också att han blev dömd till döden och avrättningen skall ha skett på häradets avrättningsplats.

År 1763, endast 6 år efter det omtalade rånet, blev min farmors farfars far, Måns Mickelssen norsk postridare på sträckan Helsingborg—Varberg. Han var bosatt i Ö:a Karup och gift med gästgivare Holmstedts dotter där. På grund av sin syssla kallades han för Måns Post. Berrum, som utgivit Norska Postväsendets historia, berättar att Måns, när han en julkväll 1768, då han var på väg mot Helsingborg med posten, blev utsatt för våld av en rånare, som med en stör försökte slå ner honom. Hur de nu brottades, lyckades Måns få tag i rånarens tillhygge och slå till denne, så att han snubblade. Måns vann nu tid och satte av i sporrsträck ner mot Margrete-torp och mer bebodda trakter, glad att ha klarat postväskan och livhanken. Enligt släkttraditionen var det inte det enda äventyr Måns var utsatt för under de 30 år han red med posten. Kanske var ett av de ruskigaste, när han mötte en vargflock uppe på Åsen, men även den gången klarade han sig helskinnad från äventyret.

Något mer än 80 år senare skulle Måns Posts sonson, Magnus Hallberg, riksdagsman i bondeståndet och boende i Ö:a Karup inlämna följande memorial i riksdagen:

»Vördsamt Memorial.

57:0 Magnus Hallberg från Hallands län.

Representant från en ort, der jag i flera år observerat huru svårt post-skjutsen trycker de hemman, som dertill äro anslagne, känner jag mig uppmädat att orda derom.

Som bekant är, åligger vissa hemman skyldighet att fortskaffa posten mot en ersättning af 12 Sk. B:o per mil. Denna skyldighet fordrar ovillkorligen, att postbonden har hästar, åkdon och pålitlig körsven tillhands både natt och dag i alla årstider och väglag och är dessutom numera så beskaffad, att postbonden under vintertiden och i dåliga väglag måste begagna 2:ne hästar för att kunna fortskaffa posten och detta för en ringa ersättning som 12 Sk. B:o pr mil. Friade sig postbonden, genom andra en kronobonde åliggande onera, klagade han icke öfver den ringa ersättningen, men då han utöfver postskjutsen utgör nästan samma onera som kronobonden, måste han klaga högt öfver ojemn fördelning af rättighet och skyldighet.

Numera äro posthemmanen delade i små lotter och hafva genom ofvan antydda missförhållanden blifvit betydligt försämrade och vanvårdade och det är klart att de må blifva det ännu mera, ty arbetare och dragare måste ständigt ligga på landsvägarna och postbonden kan således icke ens åstadkomma så mycket att han kan hindra sitt jordbruk från tillbakaskridande. Huru svårt för en redlig man att endast kunna vänta fattigdom och obestånd till lön för sina ansträngningar och sina mödor. Detta alstrar håglöshet och en håglös landtbrukare är icke mycket värd.

Genom hvad jag nu andragit, anser jag mig tillräckligen motiverat det förslag jag härmed gör, nemligen **att ersättningen för postskjutsen måtte förhöjas från 12 Sk. till 28 Sk. Banko milen.** Om remiss till vederbörlig utskott anhålls.

Stockholm den 18 December 1847

Magnus Hallberg
från Halland.

Magnus Hallberg var bosatt i Gräsryd, en gård i Ö:a Karups socken, Höks härad, vid foten av Hallandsås. Han representerade Halmstads, Höks, och Tönnersjö härader av Hallands län och bevistade riksdagen endast 1847—48.

27 år senare skulle Magnus Hallbergs svärson, gästgivaren Anders Ekberg, på Margretetorp bli Hjärnarps förste poststationsföreståndare. Margretetorp är beläget vid foten av Hallandsås, på dess södra sida. Gästgiveriet hade gått i hans släkt sedan 1600-talet. Det påstås ha fått sitt namn av unionsdrottningen Margareta, som i egen hög person skulle ha »bidat» här, i det tidigare Kägleyby. Saga eller sanning så berättar emellertid en dansk arkivarie att Margretetorp redan på 1300-talet omnämnes som gästgiveri.

Under sin vistelse i Lund utfärdade Carl XII:e den 10 februari 1718 en förordning om gästgiveriernas och postväsendets sammanfogande. I ett odaterat P.M. föredrogs frågan om post- och resvägen från Helsingborg över Hallandsås. Otto Klinckowström framhöll i detta P.M. till konungen att som vägen mellan Engelholm och Karup är djupsandig, vore till postens befordran nödigt att på halva vägen en gästgivaregård anlades i Margretetorp, som är den sista byn i Skåne, varest härtills brevposten genom postbönder blifvit förbragt. Alltså kan man finna att Carl XII:e å detta P.M.

i marginalen tecknat: »I Margretetorp bör anläggas gästgivaregård». Därunder ser man kungens egenhändiga namnteckning: »Carolus».

Det gamla gästgiveriet hade under oroligheterna på 1700-talet blivit utbränt. Soldatskarorna hade härjat svårt i trakterna kring Hallandsås och gästgiveriet låg nere under några år, men återuppbyggdes nu på kunglig anmaning.

Den 1 januari 1874 inrättades Hjärnarps poststation och blev förlagd till Margretetorps Gästgivaregård. Post hade tidigare utväxlats här, enligt vad som berättas, då här ju, som nämnts sedan länge varit gästgiveri. Generalguvernören Johan Gyllenstierna och efter honom Ascheberg, bestämde att de skånska gästgiverierna skulle vara knutpunkter för såväl post- som skjutsföringen.

Dock var det först generaldirektören för Kungl. Postverket Adolf Wilhelm Roos, som på 1870-talet blev grundläggaren för vårt lands moderna postväsen. Under hans tid grundades en mängd nya poststationer. De nya poststationsföreståndarna måste vara läs- och skrivkunniga och det voro ju i regel gästgivarna, som ju också bodde centralt. Där finner man säkerligen förklaringen till att gästgivarna ofta blev de, som fick bli föreståndare för posten, dessutom hade ju gästgiverierna skjutsskyldighet och nya utvilade hästar var ju också ett villkor för postens fortskaffande.

Alltså blev min farfar, Anders Ekberg, Hjärnarps förste poststationsföreståndare. Hans kontrakt från 1873, undertecknat av generaldirektör A.W. Roos har jag i min ägo. Det lyder sålunda:

»Kongl. Generalpoststyrelsen förordnar herigenom gästgivaren Anders Ekberg att från den nästkommande 1 januari tills vidare vara poststationsföreståndare i Hjarnarp, inom Kristianstads län, i hvilken egenskap honom åligger att ställa sig till efterrättelse gällande instruktion jemte föreskrifter i tjensten, och eger Ekberg att, så länge han denna befattning bestrider, i behörig ordning åtnjuta ett årligt arvode av trehundra /300/ riksdaler i riksmünt.»

Det var under diligensernas tid, som Anders Ekberg blev poststationsföreståndare. Diligensen gick mellan Helsingborg och Göteborg två gånger i veckan i vardera riktningen. Vid dess uppehåll här växladess post, avgående och ankommande. I regel avverkade diligensen sträckan på 36 timmar, men då måste den hålla god fart hela tiden. Fordonen bestod antingen av kalescher eller kupéer och voro förspända med två eller fyra hästar. Inuti vagnen fanns plats för 4 passagerare.

Så vitt möjligt var, skulle diligensen hålla bestämda tider, vilket kunde vara nog så svårt med de ofta dåliga vägar som stod till buds. Därför välsignade säkerligen de medföljande resenärerna det korta uppehåll, som gjordes vid gästgivaregårdarna, då de voro ganska mörbultade och omskakade efter den snabba färden över Hallandsås. Nya hästar skulle finnas framme för byte, när diligensen anlände och en god och snabb häst skulle alltid finnas sadlad och klar om något expressbrev skulle befordras. Som

Kongl. Generalposthufvuden förordnar härigenom
gästgubben Anders Ekberg att
från och med den 1 nästkommande januari till
vidare vara poststationsföreståndare i Hjärnarp
inom Norrtäljestads län; i hvilken afseende
henom åligger att ställa sig till efterrättelse gällande
instruktion, jemte öfriga föreskrifter i hufvuden; och
ger Ekberg att, så länge han denna befälle-
ning bestrider, i behörig ordning aflyta ett årligt
arvode af trehundra 300 riksdaler riksmunt.
Vilket vederbranda till efterrättelse lärer.
Stockholm den 11 december 1873

Belegget med sig till Hjärnarp.

Lärin 3.00
Hjöring 3.00
Lägg 0.50
Sax (6) 10.00

Förordnande för A. Ekberg - att tillvidare vara
poststationsföreståndare i Hjärnarp.

L. S.
Erlend Lethorin

Det första kontrakt som utfärdats för Hjärnarps poststation 1 januari 1874.

tecken på detta, var brevet försett med fjädrar i lacken, ett nog så symboliskt tecken, som osökt för tanken till våra dagars flygpost. Jag har i min ägo ett sådant brev från 1863, som avser kungsskjuts.

Diligensföraren var ålagd att i god tid före sin ankomst till poststationen blåsa i hornet, så att man kunde vara redo att snabbt utväxla posten och byta till nya hästar. Det gällde att inte i onödan uppehålla diligensen, även om denna allt som oftast kom nattetid.

Säkerligen var det under en tid rik på faror och äventyr som Anders Ekberg, min farfar, var föreståndare för stationen här. Min far berättade ofta om, hur han som pojke såg hur diligensförarna laddade sina pistoler, innan de satte sig på kuskbocken för att börja den mödosamma färden över Hallandsås. Ofta inväntade andra resenärer diligensen för att i dess trygga kölvatten åka i konvoj upp genom de täta skogarna. När de nått Ö:a Karup och dess gästgivaregård, var det säkert många resenärer, som där tog sig en styrketår. Givetvis utspelades samma ceremoni när färden gick söderut.

Men tiden rymde väl också något av idyll och romantik och visst tycks väl följande rader, med klang av posthorn och bäckens brus som skrivna just för Anders Ekberg på Margretetorp, genom vars ägor Kågleån ringlade och där man kunde se de silverglitrande bäckforellerna pila fram:

»Muntert rullar vagnen bort,
över broar, stenar,
Snart förklingar hornets låt
för mitt spända öra
och ånyo kan jag blott
bäckens viskning höra».

Efter Anders Ekbergs död 1896 sköttes stationen av dottern Maria till år 1900, då hennes moder Helena övertog. Hon var dotter till den här tidigare nämnde riksdagsmannen Magnus Hallberg. Hon dog 1909 och då var det dags för min far att ta vid. Han hade hand om poststationen till sin död 1944. Efter honom övertogs sysslan av min mor Esther Ekberg, f. Liljestrand. Hon hade kommit till Margretetorp för att vara min farmor behjälplig med postarbete, som hon lärt sig i hemmet i Färjaryd i Småland, där fadern, bland annat, även var poststationsföreståndare. Även undertecknad var under många år behjälplig med posten. 1948 avsade sig min mor poststationen, då hon hade fullt upp med den alltmer ökande gästgiverirörelsen och därtill hörande lantbruk.

Poststationen flyttades nu till en nybyggd lantaffär i närheten. Den hade då varit inrymd i Margretetorps Gästgivaregård i 74 år, där den hela tiden skötts inom samma familj. Möjligen var det den sista med den urgamla kombinationen gästgiveri, post- och skjutsstation.

Källarmästare Anders Ekberg (1833–1896) drev gästgiveriet i gamla gästgivaregården samt lantbruket. Han innehade även poststationen från 1 januari 1874–1896.

För Margretetorp-Hjärnarp inrättades, som ovan nämnts, en poststation den 1 januari 1874 i samband med att dåtidens skyldighet för kronohemmanen att sköta postdistributionen — kronobrevbäringen — upphörde. Poststationen inrymdes i Margretetorp men fick benämningen Hjärnarp. Från den 1 oktober 1946 ändrades emellertid poststationens namn till Margretetorp i samband med att en fast postanordning inrättades i Hjärnarps kyrkby. Poststationen i Margretetorp drogs in den 30 april 1966.

Under åren 1936–46 fungerade bagaren Johan Sigfrid Persson i Hjärnarps kyrkby som postombud under poststationen med samma namn i Margretetorp.

Föreståndare för poststationen i Hjärnarp (med placering i Margretetorp) har under årens lopp varit följande personer:

Ekberg, Anders	f. 1833 gästgivare	1874–1896
Ekberg, Maria Lovisa	f. 1869 fröken	1897–1900
Ekberg, Helena Kristina	f. 1838 änkefru	1900–1909
Ekberg, Karl Magnus	f. 1876 lantbrukare	1909–1944
Ekberg, Esther	f. 1884 fru	1944–1948
Johansson, Sven Bertil	f. 1921 köpman	1948–1950
Pettersson, Jenny Maria	f. 1920 pb	1950–1953
Karlsson, Westa Gunhild	f. 1924 fru	1953–1966

Föreståndare för poststationen i Hjärnarps kyrkby har varit:

Persson, Johan Sigfrid	f. 1896 bagare	1946–1951
(postombud i Hjärnarps kyrkby 1936–1946)		
Svensson, Anna Rut S	f. 1915 fru	1951–1954
Olsson, Else Irene	f. 1931 fru	1954–1966
Karlsson, Westa Gunhild	f. 1924 fru	1966–

Den nya lokalen för posten i Hjärnarp öppnas torsdagen 1 september 1977. Postlokalen är belägen i Nordvästra Skånes Sparbanks nybyggnad i Hjärnarps kyrkby. Posten disponerar en yta på 105 m², vilket är mer än dubbelt så mycket som i den tidigare lokalen (47 m²).

Lokalen är bl a utrustad med en kassadisk i säkerhetsutförande med två arbetsplatser. Boxanläggningen innehåller 50 boxar. För att underlätta såväl rörelsehindrade personers besök på posten som in- och urlastning av post har lokalen lagts i markplan.

*Drottning
Margaretha.*

Hjärnarps poststation och Margretetorps gästgifvaregård.

Gårdens namn säges ha få sitt ursprung därigenom att drott. Margaretha
på en af sina resor "lidade" här en tids

Postkontoret i Hjärnarp 1984